

## “Digitahdissa mars”, mutta omien arvojemme pohjalta

*Jaana Sinipuro, Projektijohtaja, IHAN - Ihmislähtöinen datatalous, Sitra*

Vuosi alkoi vauhdikkaasti. Eri puolilta maailmaa kysyttiin Sitran näkemyksiä tiedon hyödyntämiseen ja datatalouteen liittyen, suunnittelimme matkoja ja järjestimme kansainvälisiä työpajoja. Suomen EU-puheenjohtajakaudella eri ministeriöiden kanssa tehty yhteistyö kantoi hedelmää ja eurooppalaisiin arvoihin ja regulaatioon pohjautuva ihmislähtöisen ja reilun datatalouden teema näytti toistuvan useissa Euroopan komission julkaisemissa tiedonannoissa, valkoisissa kirjoissa ja strategioissa.

Euroopan komission tiedonanto ”Euroopan digitaalista tulevaisuutta rakentamassa” COM (2020) 67 julkaistiin helmikuussa 2020. Digitaaliteknologiat ovat muokanneet jokapäiväistä elämäämme, työskentely- ja liiketoimintatapojamme sekä tapaa, jolla matkustamme, viestimme ja pidämme yhteyttä. Tiedonannossa meneillään olevaa muutosta verrataan aikoinaan koettuun teolliseen vallankumoukseen. Komission puheenjohtaja Ursula von der Leyen on korostanut poliittisissa suuntaviivoissaan, että ”Euroopan on johdettava siirtymää kohti tervettä maapalloa ja uutta digitaalista maailmaa”.

Sitten maailma pysähtyi. Ensin se vain hidastui, sen jälkeen Korona-viruksen ”voiko tämä sattua meille” epäusko salpasi hengen kansalaisilta, työntekijöiltä ja yrittäjiltä – syntyi tyhjiö ja siihen iso kysymysmerkki, ”mitä tämä tarkoittaa käytännössä?” Kuten aina, tyhjiö täyttyi nopeasti. Se on täyttynyt erilaisista ratkaisuehdotuksista, some-kanavien kirjavista mielipiteistä ja hauskoista meemeistä sekä eri viranomaisten käynnistämistä kriisihankkeista ja toimenpiteistä. Nopeita ratkaisuja haetaan, elämäämme mullistavia päätöksiä tehdään päivittäin.

### Poikkeusolot haastavat digitaalista tulevaisuutta

Financial Times-verkkosivuilla julkaistiin 19.3. Yuval Noah Hararin hieno artikkeli Korona-viruksen jälkeisestä maailmasta. Hän muistutti kriisin vaikutusten ulottuvan paitsi talouteen,

myös politiikkaan ja kulttuuriin. Hararin mukaan kuluvin viikkoina teemme valinnan kahden etenemismallin välillä, lisätäänkö totalitääristä valvontaa vai voimaannutetaanko kansalaisia toimimaan oma-aloitteisesti? Motivoitunut ja tiedostava väestö kestää kriisiä paremmin, tämä edellyttää luottamuksen säilyttämistä tieteeseen, julkiseen valtaan ja mediaan. Hararin mukaan kriisissä myös ratkaistaan matkaammeko vauhdilla alaspäin eripuraisuuden tietä, vai löydämmekö reitin takaisin globaalin solidaarisuuden polulle?

Kun normaalisti uudistusten läpivienti kestää vuosia, poikkeusoloissa ne kyetään viemään läpi tunneissa. ”Jos ihmisten pitää valita yksityisyyden ja terveyden välillä, he yleensä valitsevat terveyden”, kirjoittaa Harari. Oikeudenmukaisessa maailmassa heidän on kyettävä valitsemaan molemmat. Digitalisaatio on merkittävä tekijä terveydenhuollon kestävässä tulevaisuudessa ratkaisijana, mutta siinä on myös monia huolestuttavia tekijöitä, joista tulee keskustella. Voiko eurooppalainen arvopohja toimia peilinä, kun luomme uutta kriisinjälkeistä digitaalista tulevaisuutta?

Alkushokin jälkeen erilaiset verkostot alkoivat toimia ripeästi. Singaporen ja muiden maiden hyvät kokemukset ovat käytettävissä Euroopassa – kriisin ratkaisemiseksi WHO on suosittanut ”jäljitä-testaa-eristä” strategiaa. Kyseessä on menetelmä, joka mahdollistaa tartuntaketjun katkaisun ja turvallisemman töihin paluun terveiden ja immunitetin saavuttaneiden ihmisten osalta, siis maailman nopeamman toipumisen. Ratkaisutapoja on useita, tyypillisesti manuaalinen jäljitys, mobiiliverkkopaikannus tai älypuhelinsovelluksen rakentaminen. Yksityisyyden suojan, tarkkuuden ja skaalautuvuuden kannalta älypuhelinsovelluksen kehittäminen on osoittautunut kestävimmäksi ratkaisuksi. MyData yhteisössä tehdään aktiivisesti töitä kansalaistieteen keinoin ja pohditaan tapaa tasapainottaa terveys ja yksityisyydensuoja ja luoda uusia, kestäviä digitaalisia ratkaisuja koronanvastaiseen taisteluun. Tämä on oikea tapa rakentaa digitaalista tulevaisuutta.

## Valvonta menee ”ihon alle”

Tähän asti olemme kauhistelleet Kiinan valvontakameroita ja kansalaisten sosiaalisten pisteytyksen järjestelmää, mutta ehkä vielä pelottavampaa on ajatella maailmaa, jossa sensorit mittaavat ruumiinlämpöämme ja analytiikka siirtyy ihon alle. Minut pysäytti Hararin kirjoituksessa erityisesti kohta, jossa hän totesi kuumeen tai yskän olevan biologisia ilmiöitä, ja muistutti että niin ovat myös ilo, suru ja suuttumus. Ne näkyvät keho muutoksina. Mitäpä jos poikkeustilasta tehtävästä seurannasta tuleekin ”uusi normaali”. Entä jos tulevaisuudessa

valtaapitävät seuraavat kansalaisten reaktioita ja rankaisevat toisinajattelijoita, koska kehomme paljastaa todelliset tunteuksemme, vaikka pokerinaamamme pitäisikin?

Palasin komission tiedonannon pariin ja luin sitä vähän uudesta näkökulmasta. Komissio tavoittelee eurooppalaista yhteiskuntaa, jonka moottorina ovat yhteisiin arvoihin kiinnittyneet digitaaliset ratkaisut. Komissio haluaa nähdä digitaalisen Euroopan, joka on rakentunut avoimuudelle, oikeudenmukaisuudelle, monimuotoisuudelle, demokraattisuudelle ja luottamukselle.

## Tavoitteena ihmisten hyväksi toimiva teknologia

Komissio keskittyy seuraavien viiden vuoden aikana kolmeen keskeiseen tavoitteeseen, joilla varmistetaan eurooppalaisia arvoja kunnioittava, kansalaisten arvoja kunnioittava digitalisaatio

- Ihmisten hyväksi toimiva teknologia
- Oikeudenmukainen ja kilpailukykyinen talous
- Avoin, demokraattinen ja kestävä yhteiskunta

”Ihmisten hyväksi toimiva teknologia” on iso vaatimus. Teknologia ja digitalisaatio luo tietenkin ennen näkemättömiä hyötyjä, mutta sen on myös ylläpidettävä kuluttajien turvallisuuden tunnetta. Kuten komissio toteaa, turvallisuuden tunne ei ole pelkästään kyberturvallisuuteen liittyvä kysymys vaan kansalaisten on voitava luottaa itse teknologiaan ja sen käyttötapaan. Kuluttajien on voitava luottaa digitaalisiin tuotteisiin ja palveluihin yhtä paljon kuin muihinkin tuotteisiin ja palveluihin. Komission tavoite siitä, että myös digitaalisessa ympäristössä, sovelletaan eurooppalaisia arvoja ja eettisiä sääntöjä sekä sosiaalisia ja ympäristönormeja on kannatettava.

Vertaan komission tiedonantoa Nordic Health 2030 visiotyöhön, jossa sain viime vuonna olla mukana. Myös Nordic Health liikkeellä on ylevät tavoitteet, kun se pyrkii luomaan taloudellisesti kestävästä tulevaisuudesta, jossa elämme terveemmin osana terveempiä yhteisöjä. Pää tavoite on muuttaa tapaa, jolla terveydenhuolto toimii ja ohjata resursseja ennaltaehkäisevään toimintaan. Tämä edellyttää uutta yhteiskuntasopimusta, yksilölähtöisiä datan keruun malleja ja liiketoimintamalleja, jotka kannustavat kestävämpään toimintaan.

Visiota vasten on kiinnostavaa seurata eri Pohjoismaiden tapaa käsitellä Korona-kriisiä. Miten niissä näkyvät yhteispohjoismaiset arvot, kuten luottamus, yleissivistys, vastuullisuus,

avoimuus, luovuus ja innovointi? Vaikuttaako Pohjoismaissa vallitseva vahva luottamus julkiseen valtaan kriisinhallinnan menetelmiin, millaisia eroja eri Pohjoismaiden ja Euroopan välillä on. Ja ennen kaikkea – näkyykö arvopohja tavoissamme ratkaista kriisi kestävästi, siten että kykenemme hyödyntämään teknologioita turvallisesti, tasapainottaen terveys ja yksityisyydensuoja?

Kuten Harari kirjoituksensa aloitti: ”Myrsky menee ohi, mutta päätökset, joita teemme nyt vaikuttavat elämäämme pitkälle tulevaisuuteen”. Siksi digitaalisaation tulevaisuutta pitää mielestäni muovata arvopohjamme mukaiseksi.

## Lukemista

- Sitran reilun datatalouden hanke: <https://www.sitra.fi/aiheet/reilu-datatalous/>
- Komission tiedonanto ”Euroopan digitaalista tulevaisuutta rakentamassa” <https://ec.europa.eu/transparency/regdoc/rep/1/2020/FI/COM-2020-67-F1-FI-MAIN-PART-1.PDF>
- Financial Times, Hararin artikkeli <https://www.ft.com/content/19d90308-6858-11ea-a3c9-1fe6fedcca75>
- Nordic Health 2030 Movement <http://nordichealth2030.org/about/>